Yl. sarjat 2. Fridr. Leopold. Cléen.

Kansilehti puuttuu

Litterära Soiréer

i Helsingfors under hösten 1849.

Tredje Soiréen.

Honorarierna tillfalla Finska Litteratur-Sällskapet.

HELSINGIN YLIOPISTON KIRJASTO KOTIMAISEN OSASTO 1970: 435

3 1.

Föredrag af D:r F. Berndtson,

Hållet i Universitetets Solennitetssal,

den 23 November 1849.

Mina Herrar och Damer! — Kära minnen, minnen, hvilka i sig innebära de varmaste känslor för allt hvad ädelt och skönt finnes, uppväckas hos hvarje Finne då namnet Franzén uttalas. Gifves det väl någon, som älskar sitt fosterland och dess ära, hvilken icke med en känsla af ädel stolthet hör honom nämnas sin landsman, hvars snille och sång gjorde honom till en af tidehvarfvets klaraste och skönaste ledstjernor? Finnes väl i hela Suomi någon dal så undangömd, att icke Franzéns sånger der återklingat och med kraften af sin tjusning uppväckt och danat känslor och tänkesätt, ur hvilka ett nytt lif, ett vårlif af ljus och hopp framgått? Vid ljudet af dessa sånger huru klart och hänförande frammanas icke denna verld af frid och oskuld, dit meniskohjertat längtar såsom barnet till modersfamnen och der det uppammas till ljus och kärlek! Huru innerligt förenade dermed äro icke våra ljufvaste minnen från barndomen och hemmet och huru lifvas icke dervid känslan för fosterlandet, för allt skönt och ädelt!

»Der du satt ibland ett bortgömdt slägte
På det öde Finlands vilda strand,

Ädle yngling! o, hvem räckte
Detta snillets prisma i din hand?
Detta trollglas, som en dager brutit
Af så öfverjordisk glans
På den tafla, der tillsammanflutit
All den skönhet i naturen fanns!»

I sin *Sång öfver Creutz* yttrar Franzén dessa ord, hvilka af efterverlden med skäl kunna tillämpas på honom sjelf; likasom han äfven ärfde den anda, hvilken lifvade Atis' och Camillas sångare.

Men det är icke endast genom sången, som Franzéns på engång så milda och upphöjande anda lefver ibland oss. Innan Finlands fordna brödraland tillegnade sig hans snille och hans verksamhet, vördade detta Universitet i Franzén en af sina mest älskade lärare, och såsom sådan utöfvade han genom sina djupa och vidsträckta kunskaper samt genom sin ädla och älskvärda karakter ett inflytande, som skänkte åt bildningen de herrligaste frukter. Den krets, inom hvilken han här verkade, var visserligen icke så stor som den, till hvilken hans lyras toner sträckte sitt välde, men likasom Porthan, så har äfven Franzén, åt ljuset och sanningen invigt lärjungar, dem fosterlandet räknar för en ära att kalla sina söner.

Då jag nu vågar försöket, att i några allmänna drag framställa en teckning af den vidtfrejdade hädangångnes lif, vet jag väl, att jag behöfver Eder ursäkt för en sådan djerf-

het; men jag är tillika öfvertygad, att sjelfva ämnets rikedom och intresse skola förvärfva mig ett öfverseende, på hvilket bristerna i min teckning icke tilläto mig att hoppas.

Frans Michael Franzén föddes den 9 Februari 1772 i Uleåborg. Han var en femtonårig moders förstfödde, och man kan derföre säga, att kärleken, gracerna och oskulden vakat redan vid hans vagga och gifvit hans själ den himmelska låga, hvarmed han sedermera upplyste och värmde sin samtid. Tidigt uppenbarade sig gossens ljusa och älskliga ande i hans ädla anlag, och med outsäglig glädje läste föräldrarne i den bildsköne gossens strålande blickar löftet om den glans och heder han skulle bereda deras namn. I hemmet omgifven af dygd och kärlek, uppfostrad i detta enkla, trohjertade lefnadssätt, af hvilket hjertats ädlaste egenskaper så tryggt utvecklas och vårdas, och som han sjelf i sina sånger så skönt målat, uppvexte han till en yngling, hvars ädla egenskaper förvärfvade honom allas kärlek. Otvifvelaktigt bidrog äfven den natur, som honom omgaf, att bilda hans för hvarje skönhet öppna sinne, och hvem tycker sig icke finna i hans dikt en återglans af de naturscener, hvilka i nordisk skönhet utbredde sig kring hans barndomshem? Den innersta grundtonen i hans sånger är densamma som Du, i vårens och sommarens tider, då jorden vaknar till lif, hör ljuda kring Suomis berg och dalar; och din känsla skall äfven säga dig det, då du någon stilla sommarnatt lyssnar till de melodiska slagen af *Franzéns fogel.* Lika mycket inflytande på karakteren af den Franzénska sångmön torde man få till-

erkänna hans bekantskap med den Finska folksången. Detta enkla rörande behag, som hvilar öfver denna, detta rika lif i en så okonstlad form, äro de icke just de egenskaper i Franzéns dikt, hvilka gifva åt dess väsende ett skaplynne, olikt med det nationelt Svenska; och var det månne icke dessa egenskaper Tegnér sjelf beundrade, då han skref: »Franzén är dock i poetiskt hänseende allas vår mästare. När vi andra blossa upp som narrar för ögonblicket, och stå och flinta litet i natten, då brinner hans låga med stilla och jemnt sken; och ingifvelsen hos honom är icke ett förbigående, utan hans vanliga och naturliga tillstånd.»

Efter att hafva njutit enskild undervisning samt genomgått rectorsklassen i Uleåborgs skola afsändes Franzén till Universitetet i Åbo, der han mottogs i Porthans hus och vid tretton års ålder tog studentexamen. Ledd af den odödlige Porthans visa och kärleksfulla råd, samt af sin egen brinnande åtrå efter vetande och kunskaper, fortsatte han derefter sina studier. Ett par år sednare erhöll han under ett besök i Stockholm den sorgliga underrättelsen om sin fars, Handlanden Zachris Franzéns död. Han skyndade nu hem till sin betryckta moder för att dela hennes bekymmer och omsorger. Uppfyllande en sons dyra pligter biträdde han henne uti handeln med brefskrifning och bokföring samt medföljde äfven på en marknadsresa. Hans moder, som väl insåg att denna sysselsättning icke öfverensstämde med sonens på studier och litterär verksamhet riktade håg, lät honom dock snart återvända till Universitetet, der han år 1789 vid

sjutton och ett halft års ålder erhöll Philosophiska graden med det högsta vitsordet.

Franzén tillbragte hösten 1790 och våren 1791 i Upsala, hvarefter han återvände till Åbo, utgaf sin första disputation »Om språkets ursprung», samt utnämndes 1792 till Docent i vältaligheten.

Franzéns ande, närd af vetenskapernas rika frukter, utbildad genom de gamles och de nyares förnämsta verk, sökte sig nu ett fält för att pröfva kraften af sitt eget snilles vingar. Med kärleksfull längtan blickande hän mot hemmet och de ställen der hans hjerta firat sina festliga stunder, frammanade han i sin rika inbillning taflor och bilder derifrån, eller klädde han den känsla, som minnet deraf uppväckte, i diktens skrud, och snart flögo dessa utgjutelser ifrån dal till dal, ifrån hydda till hydda, och hvar de hördes möttes de af denna glädje, som man blott känner i lifvets högtidsstunder, af denna beundran, hvars språk är en tår i det strålande ögat. Så hade man ännu icke hört någon sjunga; det var som hade känslan blifvit stulen ur ens eget hjerta, blott att den framträdde med en klarhet, ett behag, som endast uppenbarelser från himlen kunna ega. Snart höjde sig sången till djerfvare toner, och i *Menniskans anlete, Den gamle Kneckten* med flere stycken beundrade man det stora i tankarna, under det att man allt mera lärde sig att älska den på en gång så rika och så okonstlade anda, som i dessa dikter uppenbarade sig. »Dessa toner flögo», säger en

Svensk författare, »med en underbar, elektrisk fart, som kanske sedermera aldrig någon Svensk skalds egt, alltifrån det gömda hemmet vid Bottenviken till Sundets bokskogsklädda stränder, och hela Svenska folket lyssnade med välbehag till de romantiska ljuden».

Franzéns första lyriska stycken voro införda i Åbo Tidningar, för hvilka han blef redaktör år 1794. Ännu ej fullt medveten af sitt snilles hela kraft, hade skalden uppträdt med dessa sina förstlingar. Utan att göra anspråk på något loford från tidens smak-domstol eller från den vittra kritiken, hvars spira den tiden nästan enväldigt fördes af Kellgren i Stockholms Posten, hade Franzén nedskrifvit och meddelat allmänheten sina utgjutelser, sådana de flutit ur hans rika andes friska och klara källa; och det var just detta som förlänade dem deras egendomliga, naiva skönhet.

Med hvilken anspråkslöshet Franzén ansåg sin poetiska kallelse, finner man deraf, att han insände några af sina första skaldestycken till Stockholms Posten, och ansåg för ett af sina lyckligaste ögonblick, då Kellgren hade lemnat rum för dem i sin tidning och till dem bifogat en not, deri han tillkännager den unge författaren sitt bifall. Det var snart sagdt en medfödd pietet hos Franzéns till fridfull harmonie utbildade ande, att hos Kellgren erkänna och vörda det stora; äfven om han insåg att konstens fordringar brutit många af de skrankor, dem Kellgren ännu för det mesta sökte bevara, men å andra sidan fordrar rättvisan det vi erkänna, att Kell-

grens yttrande: »hvarje sannt snille måste ega sin ursprungliga form, vara sig och ingen annan», bevisar att han kunde höja sig öfver sina egna fördomar.

År 1795, Kellgrens dödsår, utnämndes Franzén till Akademie Bibliothekarie och anträdde kort derefter en utländsk resa, hvarvid han besökte Danmark, Tyskland, Frankrike och England. I Danmarks hufvudstad var hans namn redan kändt och aktadt. Uti Stockholms-Posten hade Franzén låtit 1794 införa ett skaldestycke: »Svenska Sånggudinnan till den Danska», der det heter:

»Kom, min syster, kom och räck mig handen:
Låt oss följas åt till Pindens topp;
Och de skönsta blommor längs med stranden
Af dess silfverkälla plocka opp».

Detta poem, som åsyftade en närmare förening i litterärt hänseende emellan länderna på båda sidor om sundet, emottogs med bifall, besvarades af en Dansk skald, och gaf den lärde Jens Kragh Hoest anledning att utgifva en tidskrift, i hvilken han ville förena Svenska och Danska litteratörer*). Den tjugtreårige Finnen emottogs med största vänskap och gjorde här bekantskap med Baggesen, Rahbek jemte flere, som då för tiden stodo i spetsen för den nationela litteraturen i Danmark. Han blef äfven vittne till den brand, som lade en tredjedel af Köpenhamn i aska, hvilken tilldragelse han trettio år sednare så lifligt skildrade i en episod af sin stora dikt *Julie de Julien eller Frihetsbilden.*

*) Se *Minnestal öfver F. M. Franzén* af G. H. Mellin.

I Tyskland uppsökte han och gjorde bekantskap med flere af den tidens utmärktare lärde och skalder, bland hvilka Klopstock, författaren till »Messias», isynnerhet utgjorde ett föremål för hans vördnad och hänryckning. Efter besöket hos honom utropar Franzén:

»Höga stund! och du flyr bort med de andras ström?
Nej, jag släpper dig ej, glänt af ett högre lif!
Lyft mig, hvar än jag vandrar,
Öfver tidens och jordens flärd».

Efter en färd utåt Rhenfloden anlände han till Paris. Robespierre var fallen och med Directorium öppnade sig nya utsigter för Franska republiken, som hittills suckat under terrorismens välde. Man afvaktade under glada förhoppningar en ny sakernas ordning, man väntade att frihetens med blod så rikligt vattnade träd skulle slå ut i blomma och frukt. Djupt gripen af det storartade i det skådespel som omgaf honom, häpnande vid de nya idéer som här uppenbarade sig och satte hela det öfriga Europa i gäsning, såg den unge skalden morgonstrimman till ett nytt tidehvarf randas. Han delade förhoppningarna, att allt åter skulle ljusna och uppblomstra, sedan åskan tystnat och orkanen lagt sig. Det var här han författade sången: *A la Liberté Française.* Trettio år sednare säger Franzén sjelf om dessa verser: »Kanske är det nu vid äldre år mindre förlåtligt, att ur sin trettioåriga gömma frambringa dem i Sverige, än det var då af en yngling, att icke endast författa dem, utan ock lemna dem till *La Decade Philosophique, Historique et Littéraire,* der de med en bifallande not infördes.»

Äfven i England uppehöll Franzén sig någon tid, men lifvet i London tycktes icke hafva varit egnadt att hos skalden uppväcka något djupare intresse.

»Till Norden längtar Nordens son
Från all den prakt, som är i Söder,»

sjöng han i Nordiska Sällskapet i London och återvände snart derefter till hemlandet, der äran väntade för att med sin krans pryda hans lockar och kärleken stod färdig att bland lagern insmyga sin ljuft doftande myrten.

Kort efter sin hemkomst uppträdde Franzén med en sång, hvilken, sjelf ett mästerstycke för Svenska Vitterheten, öppnade nya och friare utsigter. Härom sjunger en af Sveas yngste poeter*) lika sannt som vackert:

»Han hade ren förut — den milde anden —
Så stilla och så fredligt löst de banden,
Hvarunder Svenska sånggudinnan böjts.
Då brusade en segerhymn kring landen,
Och hymnen hette: *Sången öfver Creutz*».

Hade man förut intagits af den ljusa och milda morgongryning, hvilken Franzéns snille framtrollat öfver den tjusande, blomsterprydda dal, hans poetiska ande skapat sig; så beundrade man nu dagens ljus, framträdande i all sin glans öfver nejder och föremål, hvilkas storhet och prakt ögat häpnade att uppfatta. Ny var denna djerfhet i tankarnes och idéernas lyftning, ny den yttre form, hvilken de iklädt sig;

*) Gudmund Silfverstolpe.

rik och omvexlande, likasom strömmade den från en Pindari läppar, utbredde sig versens svada med ett välljud, en harmonie, förr ej hörda, och genom det hela gick »en känsla med Grekisk anda i Svenska ljud.»

Sången vann stora priset i Svenska Akademien, ehuru icke obetingadt, emedan Akademien ansåg sig böra bifoga en slags protest emot den djerfva flygt författaren tillät sig utom de gränsor, dem Akademien försigtigt uppdragit för »snille och smak.» Det är anmärkningsvärdt att se, huru samma Akademie insatte på den stol, Kellgren nyss lemnat, en tjugu-åttaårig hofman Clas Fleming, känd inom ett kotteri för några vittra idrotter, men namnkunnig i vitterhetens annaler blott för konsten att säga intet i sak på ett sätt som var vackert i form. Selmas skald, Ehrensvärd, Höijer, S. Ödman, G. A. Silfverstolpe fingo stadna utanför. Då man besinnar, säger Wieselgren, som berättar detta i sin Sveriges Sköna Litteratur, huru högt den äran då ansågs, att förklaras vara så stort genie, att nationen ej kunde ha mer än 17 större, så var ej under om infall, huru de 18 blifvit förökta till 170, fälldes vid hofvet.

Franzén hade varit hemma ungefär ett år då han med bibehållande af sin Bibliothekarie-befattning utnämndes till Professor i Litteraturhistorien. Han hade nu sett verlden, han hade njutit af ärans glans, men den sanna och stilla lycka hvarefter hans hjerta längtade hade han ingenstädes funnit. Såsom nyss promoverad hade Franzén i Gamla Car-

leby lärt känna en ung skönhet, hvars hjerta han vann. Det fanns trenne flickor i den lilla staden, trenne gracer, hvilka man på skämt hade gifvit de karakteristiska namnen: gudinnan, grefvinnan och tjenarinnan. Att poeten förbisåg rangen och nyttan för det gudomliga, bör man ej undra på; och den med både själens och kroppens skönhet så rikt utrustade ynglingen var väl också värd en nådig blick från himlen. Han förlofvade sig med den unga skönheten, hvars namn var Marg. Elis. Roos. Men tio år förflöto innan giftermålet gick i fullbordan, och då nu Franzén, ifrån sin resa återkommen och vidtberömd kring land och rike, hastade att knyta det sälla bandet, fruktade hans brud, att åren, i det de förminskat glansen af hennes skönhet, äfven skulle beröfva henne en del af den älskades kärlek. Men Franzén visste att tända glädjens strålar i det sänkta öga, som tveksamt höjdes emot honom med en tår, i det han till henne skref det vackra skaldestycket: »Kärlekens dotter.»

Då den lärde och berömde poetens fru anlände till det hem i Åbo, hvarest hon skulle blifva herrskarinna, fann hon i sin mans rum ett väl ordnadt bibliothek, gamla Greker och Romare i mängd, men i skafferiet, säger man, endast en mjöltunna och ett voffeljern. Men hon fann dessutom hvad som bättre är: kärlek och frid, och igenom dem kraft att medelst denna förståndets siareblick, denna hjertats fina takt, som äro den sannt qvinliga naturen egna, af detta hem skapa en fristad, kring hvars vänliga härd glädjen, snillet och dygden i ädel täflan församlade sig: och midt i denna krets stod

Franzén sjelf, fridsäll och anderik, spridande bildningens dager öfver sällskapslifvet, ej med den predikande pedantens ton och mine, utan med denna kärleksfulla meddelsamhet, som i hvarje tilldragelse, i hvarje hjertats rörelse vet att inlägga en sanning och en lärdom för lifvet.

Fyra barn voro frukterna af detta giftermål, hvars band af döden söndersletos år 1806.

»Ack! den själ, som öppen i dess öga,
Då det lyftes, då det sänktes ner,
Hjertan vann och visste deraf föga,
Ser ej mer mig, svarar mig ej mer;» *)

sjöng Franzén vid den hädangångnas bår, och hela allmänheten deltog i hans smärta.

Under en resa, som Franzén gjorde till Stockholm, lärde han känna sin aflidne väns, skalden Choræi, enka och lyckades vinna hennes hjerta. Sedan erfor han att vännen på sin dödsbädd profetiskt åt honom testamenterat sin hulda maka. Ej mindre god, ej mindre utrustad med vett och behag, visste äfven hon, att i hans hus sprida trefnad, glädje och lycka.

Verksamheten vid Universitetet i Åbo tog under denna tid Franzéns krafter i anspråk. År 1801 erhöll han transport till Professionen i Historie och Moral. Med outtröttlig flit egnade han sig åt sitt kall. Sina föreläsningar behandlade

*) Se skaldestycket *Begrafningsdagen.*

han med ett allvar och en grundlighet, som för vetenskapen voro på det högsta båtande. Han redigerade fortfarande Åbo Tidningar och var år 1803 en af hufvudredaktörerna i Åbo Allmänna Litteratur-Tidning, hvilken dock samma år upphörde. Oberäknadt andra skrifter utgaf han intill 1810 ett antal af 36 Akademiska disputationer. År 1803 prestvigdes han och utnämndes till Pastor i Pemar præbende-pastorat, med säte och stämma i Domkapitlet. Beundrandsvärd är i sanning den mångsidiga kraft och verksamket han under dessa olikartade sysselsättningar utvecklade.

År 1810 slets det yttre band som fästade honom vid fosterjorden, då han, utnämnd till Kyrkoherde i Kumla af Strängnäs Stift, öfverflyttade till Sverige. Året derpå gjorde han sitt inträde i Svenska Akademien, till hvars ledamot han blifvit kallad redan 1808, med ett minnestal öfver skalden Gyllenborg.

Vi vilja ur inledningen af detta hans inträdestal låna några ord, som klart och vackert skildra hans ställning och hans känslor vid skiljsmessan från fäderneslandet: »Det var eder röst,» säger han, »som öfver stridens fält, genom fiendtliga härar, sökte mig ibland mängden af bestörta landsmän, bestörta att se endast äran räddas af tapperheten och segern. Det var eder röst, som först lugnade mig med den tanken, att det ges ett samband, som svärdet ej upplöser, som förenar äfven de aflägsnaste stater och verldsdelar, genom språk och skrift; men snart erinrade mig om vitterhe-

tens och medborgerlighetens oskiljaktiga sammanhang, och ur det plågsamma, kanske brottsliga, tillstånd, att lefva med kroppen i en stat och med själen i en annan, ledde mig öfver hafvet till en ny utsigt för mina pligter och mina öden.»

»Ibland de olyckor, som hopat sig på det tidehvarf, i hvilket vi lefva, är förlusten af egendom, embete och andra yttre fördelar, ja, af sjelfva lifvet, ett mindre ondt kanhända, än detta andeliga lidande i hjertan, som våldsamt slitas från hvarandra, och från ett gemensamt band af pligter och rättigheter, önskningar och bemödanden, för hvilka den enhet söndras, som utgör lifvet, styrkan och sällheten af det vi kalla fädernesland, hos hvilka sjelfva de samhälliga känslor och medborgerliga tänkesätt, som, näst religionens oändliga föremål, äro det högsta och ädlaste af menniskolifvet, bringas i en inbördes strid, som förvirrar och mattar och slutligen kanske dödar dem alla. Isynnerhet beklagansvärd är den, som, ställd på en högre plats, till ett värn för fleras rättigheter, måste antingen lemna dem ohägnade, eller foga sig efter tidens händelser, antingen svika sitt kall, eller trotsa ryktet, och åt den medborgerliga pligten bära det största offer af alla, sin fräjd för ögonblicket. Men äfven den, som i en lägre ställning afgör blott sin egen och de sinas välfärd, kan icke, utan en strid inom sig sjelf, som lemnar sår i hans hjerta, bestämma sig för endera af tvenne lika kära, lika dyrbara hälfter af ett styckadt fädernesland.»

Under stilla, oafbruten verksamhet i kyrkans, konstens, vetenskapens och äfven i statens tjenst framskred nu Fran-

zéns lefnad i hans nya fädernesland, förvärfvande honom allas aktning och kärlek. Såsom kyrkans tjenare vördad af sin församling och åtnjutande sina medbröders varma tillgifvenhet, såsom medborgare hedrad af det allmänna förtroendet, såsom skald och vetenskapsman erkänd och beundrad af sin samtid, gick han, en fridens man, sin ärofulla bana framåt, spridande ljus och välsignelse omkring sig, hvarhelst ödet satte honom, och emottog med den christne lärarens lugn och ödmjukhet de pröfningar, dem, enligt himlens beslut, ingen dödlig kan undgå. Han sökte ej lyckan, men fann henne i det samvetsgrannaste uppfyllande af sina pligter, i en vandel, hvars guldrena halt utgjorde ett kapital tillräckligt att bereda både hans egen och andras sällhet.

Kyrkoherde i Clara Församling i Stockholm sedan 1824 indrogs Franzén alltmera i kyrkans och statens tjenst, åt hvilken han offrade sin mognade erfarenhets bästa krafter. Under detta tidskifte förlorade han sin andra maka, år 1829, med hvilken han egde sju barn, och ingick 1831 sitt tredje och sista giftermål med enkan efter Häradshöfding Arvedson.

Uppförd på förslaget till Biskopsstolen i Strängnäs redan 1828 erhöll han år 1831 Hernösands Biskopsstift, dit han dock först 1834 flyttade. En patriark i ordets skönaste bemärkelse satt han här bland fjällen, skiljd från tidens stormar, hög och segrande i aftonglansen af en dag, offrad åt mödorna och sången. Med oförminskadt nit, med ständigt

*) Af detta giftermål föddes ingå barn och hans tredje maka öfverlefver honom.

samma ungdomsvärma i hjertat arbetade han för ljusets och bildningens sak, förkunnande med den vises pröfvade stämma den tro, som allena är mäktig att åt jordens folk bringa kärlekens och fridens evangelium. Ännu 1842 höll Franzén ett prestmöte i Piteå. En stor glädje var den åldrige Siarens hjerta beredd då han 1840, det för Finland så betydelsefulla jubelåret, besökte sitt fordna fädernesland. Väl var här mycket förändradt, ja snart sagdt allt, åtminstone till det yttre, men med oförstäld glädje, med varmt deltagande helsade Franzén den nya anda, som lifvade Suomis folk, ty han fann att hjertat var detsamma; han fann att den sången var sjungen ur hela folkets hjerta, som slutar:

»Kom tillbaka till ett land, som famnar,
Ack, så gerna dig!
Hvar som hellst i våra skär du hamnar
Blomsterströs din stig.»

»Som en saknad vårdag skola tjällen
Helsa dig igen;
Och hvart echo i de gråa fjällen,
Som en barndomsvän.»

Det var ett minne fullt af tröst och glädje han härifrån tog med sig till hemmet. Så började qvällen skymma och det stundade till natten, den natt ur hvilken en engel med hans Selmas drag skulle väcka honom till ljusets och skönhetens eviga glädjefest.

Betrakta vi nu Franzéns verksamhet under hans lefnadsbana i sin helhet, så måste vi i sanning beundra icke allenast storheten och glansen af hans snille, utan äfven den kraft och mångsidighet, hvarmed hans ande var begåfvad, och hvilka tilläto honom att med största framgång egna sig åt de flesta grenar af bildning och vetande.

Såsom skald står Franzén fullkomligt sjelfständig och egendomlig inom den Svenska litteraturen, ty hvarje sann storhet eger ingen annan måttstock än sin egen. Det var han, som ur det tvång, hvilket den så kallade Fransyska eller gamla skolan jemte Svenska Academien pålagdt densamma, räddade skaldekonsten, i det han åt phantasien förvärfvade en naturligare och friare rätt och åt formen vidsträcktare gränsor. Visserligen hade kraftgeniet Thorild uppträdt och med polemikens hammare sökt krossa de bojor, hvilka gjorde poesien till en versifierad prosa, den han kallade »trälars granna möda, att hölja sin låga mening i en gyllne sky af ord, att göra hvar tanke, hvart uttryck till en kall, liflös, rar och blänkande gåta;» men hvad denne lidelsefulle, ehuru ädle ande på ett revolutionärt sätt endast förberedde, det fullbordade Franzén, då han i förr ej hörda toner lät sin rika harmoniska ande framträda. Thorild var tänkare mera än skald, och Franzén säger sjelf om honom att han

»ej det lofvade Pantheon bygde,
Utan omkring sig på trots slungade stenen dertill.»

Thorild var blixten, som delade molnen, Franzen det värmande ljus, som från en klarnad himmel lyckliggjorde

nejden. Anspråkslös, i glad försoning med sig sjelf och verlden, gick Franzén sin bana framåt och vann segrar utan strid. Franzéns förhållande till Kellgren och Leopold samt sedermera till de nya skolorna inom Svenska vitterheten, hvilka till en del gingo i Thorilds fotspår, var alltid ett fredligt, och sjelf njöt han alltid det erkännande och den aktning, som tillkommo hans storhet. Särskildt gjorde han åt Kellgren och Leopold rättvisa i sin *Afhandling om det nationliga och fosterländska i Svenska vitterheten under Gustaf III:s tidehvarf.*

Jag antydde att den grundton, som genomgår Franzéns dikt, eger sin egendomlighet och likasom sitt ursprung ur den Finska sången och det Finska folklynnet, eller att den dermed är på det närmaste beslägtad. Klara och enkla äro tankarne, och, upprunna ur själens innersta, behöfva de ej söka sitt uttryck; det föds med dem på samma gång och afspeglar med ett naturligt behag den känsla, hvarur dikten flödat. Sådan är hans lyrik: naturens egna stora konst att skapa. Häruti står Franzén oöfverträffad, kanske oupphunnen. Ur de Finska runorna kan man lära sig denna diktens stora hemlighet, ifall den kan läras. Hans sångmö, på engång from och stark till sitt väsende, försonad genom sin himmelska tro, och seende i hela naturen blott uppenbarelser af det evigt sanna, goda och sköna, stormar lika litet ut i lidelser som hon förslöas till en slapp trötthet; hon ger toner åt sin glädje, och man röres deraf till saliga tårar; hon sjunger sin smärta, och man fröjdas åt himlen i sitt

eget bröst. Hvar återfinna vi denna på en gång milda och starka resignation om icke i det Finska folkets lynne?

Äfven uti den episka dikten är Franzén stor och samma anda genomgår denna som den lyriska. Den förmåga af lugn och klar objectivitet, hvilken han i så hög grad besatt, hans säkra och fina smak i förening med en genom de gamlas studium stadgad kritisk urskiljning gjorde honom till en af den Svenska Vitterhetens mest episka skalder, hvarom *Svante Sture, Columbus* samt fragmentet *Gustaf Adolph i Tyskland* vittna. Märkvärdigt nog säger Wieselgren i sin Sveriges Sköna Litteratur, det Franzén skall hafva yttrat, att hans idylliska poesie snart kommer att förgätas; men om hans namn ginge till efterverlden, så blefve det för det episka försöket: Gustaf Adolph i Tyskland. Men man har förut haft bevis på att faderskärleken kan vara partisk. Hans dramatiska poesie, *Drottning Ingierd* eller *Mordet på Eljarås,* sorgespel i fem akter, samt *Audiensen* eller *Lappskan i Kungsträdgården,* skådespel i fem akter, erbjuda vissa svagheter åt kritiken. Dock, vid detta tillfälle kan icke en framställning af Franzéns särskilda arbeten komma i fråga.

Såsom dels ledamot, dels Sekreterare t Svenska Akademien författade Franzén minnesteckningar öfver icke mindre än 33 af fäderneslandet förtjente personer. Förut hade dessa äreminnen ofta urartat till ett tomt intetsägande ordsvall, hvarmed de värde talarena täflade att uttrötta hvarandra; till blotta rhetorisha figurer, hvarmed man utstofferade ett

ämne, om hvilket man i grunden visste ingenting. Genom Franzéns snille lyftades de till mästerstycken i biografiskt och stilistiskt hänseende. Hans vidsträckta historiska och humanistiska insigter skapade af dessa minnesteckningar taflor, helgjutna och fulländade både i färg, teckning och komposition. Klar och enkel såsom hans poesi är äfven hans prosa, en klarhet i hvilken en hel stjerneverld af tankar spegla sig, en enkelhet lik draperierna i Thorwaldsens mästerstycken. Sjelf bedömde Franzén sin stil sålunda:*) »I allmänhet har författaren sällan bemödat sig om annan vältalighet än den enkla, som gör sig sjelf genom ämnets riktiga uppfattning och klara framställning».

Om Franzéns lärdom vittna så väl hans många Akademiska arbeten, som de historiska han särskildt utgifvit, hvaribland må nämnas hans afhandling i Vitterhets-, Historie- och Antiquitets-Akademien *Om Ryska namnets och Rikets ursprung af ett Svenskt, i Ryssland bosatt folk vid namn Rhos.*

På politikens fält, dit han såsom riksdagsfullmäktig af sitt stånd tvenne gångor kallades, innan han som Biskop blef sjelfskrifven till detta kall, kände sig Franzén såsom en fridens man för litet hemmastadd, för att på allvar inlåta sig i de frågor och strider, som der ephemeriskt korsade hvarandra.

Religionen och dess heliga sanningar blefvo, ju längre hans lefnad framskred för honom, det mål, i och för hvil-

*) *Skrifter i obunden stil af F. M. Franzén. I. B. 1835.*

ket han lefde. För Svenska kyrkan och dess lärostånd var Franzéns verksamhet af en djup betydelse. Ställde man icke främst bland det gudomliga ordets förkunnare Wallin och Franzén? Wallin, den väldige Paulus, Franzén, den milde och allvarlige Johannes. Och huru kunde det väl vara annorlunda? Hans rena och fromma ande, hans snilles ljusa blick voro de icke just egnade att uppfatta religionens sanningar och att förkunna frid och kärlek för menniskorna? Så sökte Franzén sin ro och sin ära uti att hvila vid den bäste vännens bröst och att kämpa för hans tro.

Han är ej mer! men uti de verk han efterlemnat lefver hans ande evigt ung, blomstrar hans ära ständigt ny, och väl må man känna en stor och ädel fröjd öfver att kunna säga: det var här han föddes, här som han sjöng sina skönaste sånger.

Föredrag af Chir. Cand. J. M. af Tengström.

Hållet i Universitetets Solennitetssal,

den 23 November 1849.

Mina Herrar och Damer! — Det är för

En kort Naturskildring af Java,

som jag skulle utbedja mig att för en stund få taga Herrskapets tålamod och uppmärksamhet i anspråk. Ämnet är visserligen främmande och aflägset, men jag har trott att det kanske just derigenom kunde erbjuda ett visst intresse, likasom jag har smickrat mig med det hopp att denna oändligt färgrika och mångfaldiga natur, som ännu lefver hos mig i ett gladt minne, skulle låna mig färger till de svaga conturer jag sökt uppdraga, och sålunda genom sin colorit i någon mån öfverskyla min bristfälliga och fragmentariska teckning.

Olikt på olika trakter är det gröna täcke som bekläder jordytan; tätare och med bjertare färger sammanväfdt under söderns klara himmel, glest och färglöst i norden, der den allt stelnande kölden snart dödar den späda växten, eller, om den ock förmår återupplefva från en lång dvala, likväl alltid skall blifva en krympling i jemförelse med söderns former. Denna olika väfnad och blandning af färger

ger åt hvarje land sin egna egendomliga physionomie. Men mycket annat kommer dessutom ännu till för att fullkomna den allmänna bilden, såsom: jordytans beskaffenhet, bergens former, sjöar och floder, menniskan och den med henne följande större eller mindre cultur, egna och utmärkande djurarter m. m. Sammanfattningen af allt detta är det som landskapsmålaren vill påpeka med uttryck sådana som: Italiensk himmel, Schweitsisk natur och dylikt; uttryck som i sjelfva verket grunda sig på den dunkla känslan af en egen lokal naturkaraktär; att framställa denna i en bild är hans stora och sköna mål. — Det ges visserligen mycket som är gemensamt för olika trakter. Så visa sig vissa bergsformationer (t. ex. Basalt och Granit) öfverallt lika der de förekomma, och barrskogarna i Norra Amerika äro väsendtligen icke olika våra i Finland, o. s. v. Men oaktadt all denna likhet och öfverensstämmelse i formen, får dock grupperingen af dessa till ett helt på skilda trakter en ganska skild karaktär. Mest intressant visar sig för oss detta egendomliga i länder, som ännu qvarstå i ett rent naturtillstånd. Europa kan knappast lemna exempel på en sådan trakt, der den ursprungliga karaktären ännu vore synlig. Der är menniskan öfverallt, och med undantag af den högre norden finnes det väl svårligen en plats, som ej mer eller mindre bär spår af menskligt inflytande. De första skogarna äro icke mer, ängar och åkerfält intaga deras ställe. Främmande växter hafva inkommit och stå blandade med inhemska, och många, som landet förr burit, äro alldeles försvuna och utrotade.

Det blir således i andra verldsdelar, som vi få se dessa naturland, och jag skall i det följande försöka att med några allmänna drag skildra vegetationen i *ett* af dessa, kanske tillika det rikaste af alla — jag menar *Java*.

För seglaren, som, trött af en fyra månaders oafbruten färd öfver den ändlösa Oceanen, längtande sänder sin spejande blick framför sig, för att upptäcka det väntade Java, framstår en klar morgon längst borta vid horizonten de första dunkla conturerna af ett högland. Endast sjömannens vana och skarpa blick urskiljer här land. Hvarje annan skall endast se en molnmassa, som höjt sig något öfver horizonten. Men under det ögonen icke mer kunna vända sig från denna glada syn, blifva dragen skarpare, och färgen, som landet nu får, är den af ett mörkt skogland, ehuru afståndet ännu gör att vi endast kunna ana till dess löfmassor. Dock — snart framträda allt skarpare och tydligare dalar och höjder, antydda af dagrar och skuggor, och en grönska visar sig, som icke mera är enformig, utan omväxlande i alla nyancer. Från stranden, som sköljes af vågen, till bergens högsta toppar, då ett öfvergående moln någon gång lemnat dem synliga för våra blickar, en frisk grönska, som öfverkläder allt, till och med de brantaste bergafsatser. Längtan att snart få beträda denna jord växer med hvarje minut, och det är endast Strait Sundas verldsberyktade naturskönheter, som för en stund kunna förlika oss med det trånga skeppsdäcket, som ännu håller oss fängslade. Blicken, som fri redan länge har irrat öfver det nyssfunna höglandet, spanar dock ännu

förgäfves efter några enskildta former, som redan på afstånd skulle säga oss: detta är ett Tropikland; men så snart det låga norra kustlandet reser sig ur böljan, mötes ögat af en underbar, länge väntad och nästan bekant syn — Palmen. Bekant säger jag — ty hvem känner icke palmen? Denna om jag så får säga barndomsbekanta, som tillsammans med någon neger eller elephant alltid stått i förgrunden af hvarje tafla, som man då i tankarna målat sig af ett tropikland, står nu skön, som man väntat den i verkligheten, för oss, bildande längs stranden en skog, som tyckes upstå ur sjelfva vattnet.

Det är på denna kust vi först skola landstiga. Men förr än vi beträda detta lågland och medan vi ännu ligga i den öppna hafsbugten, som utgör Batavias redd, skola vi ännu en stund dröja vid en rad af små lummiga öar, som ligga spridda långsmed en stor del af det norra kustlandet och hvilka just karakterisera detta.

Denna låga archipelag, som på något afstånd ganska lifligt påminner om våra nordiska löfholmar, ger inloppet till Batavia någonting lungt och trefligt, och ögat, som så länge mållöst irrat, hvilar sig nu gerna mot den lifliga grönska, som i hast uppstått omkring oss. Obetydliga som de i och för sig äro, bilda de likväl tillsammans med långa från landet utskjutande palmuddar en stor hamn och ett temmeligen godt värn mot hafsvågen, som under en stor del af året här med makt inbryter. Och deras fasta korallgrund blifver då ofta en säker ankarplats för ett nödlidande skepp, men

äfven ofta orsaken till dess undergång. Med nyfikenheten spänd och med brinnande längtan att för första gången få taga en tropisk vegetation i närmare ögnasigte, landstiger Naturforskarn gerna på någon af dessa. Blott få steg behöfver man taga öfver den af vågen sköljda corallstranden, förrän man mötes af de tätaste busksnår. Men såsnart man banat sig en väg genom detta första hinder, går det nu lättare att framtränga genom en öppen plats, beväxt med gräs och rörväxter, eller genom en skog af gamla åldriga trän af många slag, som genom sina löfrika täta kronor erbjuda en efterlängtad fuktig svalka. Det är i sanning förvånande att se den mängd af olika växter som på en sådan liten corallö, likasom förebud af fasta landets vegetation, samlat sig i bizarr förening, och hvilka redan låta oss ana till den rikedom, som der väntar oss. Men just denna rikedom på former gör, att vi här icke kunna fasthålla någon annan bild af det hela än den af en brokig och yppig mångfald. Ty då man undantager enskildta fläckar, der en *Scaevola*-art praedominerar, eller der *Rhizophorernas* ogenomträngliga pallisader stänga vägen såväl för foten som blicken, påträffar man för resten den mest olika blandning af växter, som, stridande om den trånga platsen, nästan tyckes qväfva hvarandra. Enskildta former framstå visserligen vid hvilka man beundrande dröjer, några från de trädformiga *Leguminosernas* klass, det resliga och sköna *Tamarinder*trädet och många både präktiga och storväxta *Acacier* och *Caesalpinier* m. fl. Detta virrvarr af okända former gör, att vi lemna dessa öar med en känsla ej olika den, då man för första gången ge-

nomvandrat ett större orangeri, der en mängd främmande och underbara växter hvar för sig så fängslat vår uppmärksamhet, att vi just derigenom gått miste om totalbilden. Så äfven här, vi hafva besökt dessa öar, men hafva icke sett skogen för bara trän.

Lemnande redden och rodde i land i en lång dyning och genom svaga bränningar, styra vi kosan mot mynningen af en liten flod, som skall leda oss upp till Batavia. Vi äro då vända mot en tafla af mera storartad natur. Bakom en mörk och lummig Palmskog, som bildar en jemn garnering mot vattnet, hvarur den tyckes uppväxa, höjer sig småningom ett grönt, oftast solbelyst land, tills det längst bort i fjerran med enskildta toppar har nått en höjd af nära 12,000 fot öfver hafsytan. I förgrunden af denna tafla Chinesiska Junker, Malajiska Pråher och fiskarbåtar, hvilka, allt efter det man nalkas, i växande mängd lifva och utmärka inloppet till floden. Landet, som nu på ömsesidor omger oss, är så lågt, att det knappast höjer sig öfver vattubrynet och tillika så sumpigt och tättbevuxet med buskar och vattenväxter, att det endast är tillgängligt för Crocodiler eller högbenta Hägrar och Marabus *(Ciconia Marabu Tem.)*, hvilka sistnämnde man äfven öfverallt får se spisande vada i den djupa gyttjan. Dessa snöhvita Hägrar tillsammans med den herrliga Indiska näckrosen *(Nelumbium speciosum)*, med sina stora skärt ljusröda blommor och cirkelrunda flytande blad, upplifva på ett underbart sätt dessa annars så ödsliga trakter. Så egen och interessant för resten naturen i denna sumptrakt än tyckes

vara, hindrar oss likväl den lösa dy, hvarur den uppspirat, att på närmare håll betrakta den, och pestångorna, som här uppstiga, drifva oss skyndsamt från dess farliga grannskap till de mera högländta omgifningarne af Batavia. Här finna vi dock icke mer den rena natur, som utmärkte öarne och stranden. Menniskohanden har här så godt som omskapat hvarje fotbredd jord. I skogarna, eller de såkallade *Campongs,* som tillika äro Malajiska byar, söker man förgäfves efter ett träd eller en växt, som icke har någon oekonomisk eller teknisk användbarhet. De flesta äro planterade, från Kokos och Pisangpalmerna, hvilka gifva karaktären åt det hela, till de af dem öfverskuggade Kaffeträden och Bethelrankorna, som med en mängd fruktträn af många slag intaga hvarje fläck jord, som Palmen och Bambuhyttorna lemnat öfrig. Milssträckor upptagas dessutom af Europeernas villor, der konsten gjort allt sitt till för att på en plats sammanföra allt hvad Tropikzonen har lockande och ädelt; eller också af vidsträckta sockerplantager eller terrassformigt öfver hvarandra sig höjande risfält. Det är först sedan man följt floden flere mil uppåt mot höglandet, der branta flodbräddar och bergafsatser göra hvarje försök af odling svårt eller omöjligt, som naturen åter börjar visa sig mera ren och egendomlig, och det är först här, i de inre af menniskor obebodda bergstrakterna, som man kan få se en växtlighet, som, lemnad helt och hållet åt sig sjelf, utvecklat sig till en prakt och storhet, hvarvid man häpnande stannar och som gjort Java bekant såsom det fruktbaraste land på jorden.

Men förr än vi beträda dessa högländtare skogstrakter, kästa vi en blick tillbaka öfver slättlandet, då vi finna, att, utom slingrande bergsfloder och rödbruna landsvägar, det knappast ges en fläck, som ej framter en liflig grönska. Endast här och der visa sig enskildta sträckor med en från det öfriga afstickande grå egendomlig växtkaraktär, som hvarken tyckes antyda på odling, ej heller på en alldeles oantastad natur. En närmare blick säger oss att dessa trakter förut af menniskor varit bebodda och odlade, men nu likasom blifvit återryckta till sitt förra naturtillstånd. Höga grässlag och täta rörväxter gifva dem en egen ödslig och enformig anblick. Föga lockande som de äro, vänder man sig gerna ifrån dem emot bergstrakterna, der den rödjande yxan ännu obetydligt hunnit förändra den ursprungliga naturen.

Det är mig ej möjligt att fullkomligt återge det intryck som första anblicken af dessa skogar hos mig uppväckte. Och då hvarje utläggning af det enskildta, i stället för att underhjelpa, troligen endast skulle skada det redan bristfälliga försöket, skall jag bjuda till att endast i de allmännaste drag framställa bilden af det hela.

Fasthållande oss sålunda dervid, hafva vi för oss en hög och tät skog. Ty hög måste man väl kalla den, då man knappast skall finna ett träd, som ej öfverstiger hundrade fot, och tät är den väl äfven, då man för buskar och slingerväxter sällan kan framtränga många steg från den upphuggna gångstigen. Marken tyckes ej räcka till att emottaga

den yppigt och öfverallt framskjutande vegetationen. Parasitväxter af otaliga slag, i synnerhet Orchidéer, klädä och utsuga hvarje trädstam, medan ett flätverk af slingerväxter sammanväfver deras kronor till ett för solstrålarna ogenomträngligt tak. Det är ibland dessa tropiska Orchidéer som vi påträffa växtrikets underbaraste blomformer, än i gestalten af en brokig fjäril eller någon annan bevingad insekt, lätt och luftig, än motsatsen, en kompakt vaxlik och oformlig massa, eller en tung vattenfylld vas eller kruka. Vill man åter hafva exempel på en förvånande storhet hos enskildta föremål, felas ej heller dylika här, hvarest grässtråna i slägtet *Bambusa* blifva ihåliga trädstammar, allmänt nyttjade till ämbare och vattenledningar, ja — till byggnadsmaterial, eller der Ormbunkarna i slägtet *Cyathea* blifva höga som våra högsta furor, eller der rör och slingerväxter, såsom *Calami*, *Uranier* och *Naucleer*, lika armstjocka tåg eller jätteormar, omlinda trädens stammar och försvinna i det täta löfhvalfvet. Förgäfves skall man söka ändan af en sådan klängväxt, ty uppburen af hundrade armar emottagas den snart af de närstående träden, eller, saknande ett stöd, vänder den sig åter mot jorden, tills den, påträffande ett nytt, åter börjar sin gång uppåt. Så ser man ofta flere trän förenade af en flere hundrade fot lång Calamus-ranka. — Underbart tyckes förborgade krafter verka att åt alla håll utvidga och propagera vextligheten. Genom den af en ständig fuktighet uppmjukade barken nedskjuta ofta mot jorden, i skarpa vinklar från stammen, käpplika skott, som sedan de nått marken, jordfästa sig och bilda sålunda ständigt nya stöd

för det i vidd och höjd sig mer och mer utbredande trädet. Eller också nedskjuta dessa skott lodrätt från grenarna (såsom t. ex. fallet är med den underbara *Ficus religiosa)* och tjena så de horizontelt utstående grenarna som säkra stöd, tills de, tilltagande i tjocklek och styrka, slutligen bilda egna stammar, alla omgifvande och i början utgångna från en och samma moderstam. Så kan man lätt tänka sig, huru rummet äfven nedåt förtränges af dessa rotslående grenar, och tager man dessutom ännu i betänkande den massa af buskar och lägre växter, som icke förmå höja sig till eller genomtränga trädens kronor, är det ej underligt om dessa skogar i ordets egentliga bemärkelse blifva ogenomträngliga. Men icke massan af ett eller annat växtslag utmärker Javas Flora, utan det är fastmer motsatsen: olikhet och variation deri. Ty bland den stora mängd växtformer, hvilka Java framalstrar, finnes ej en enda, som genom individ rikedom så skulle praedominera, att den kunde påtrycka landet den enformiga prägel, som t. ex. utmärker våra ljunghedar och tallmoar i norden, eller stepperna i södra Ryssland. Här, såsom i en stor trädgård, är endast omvexling och få torde de växtfamilier vara, som ej härstädes hafva sina representanter. Och saknar man några, är det antingen de taggiga och saftiga former, som kläda Afrikas torra sand och endast tyckas nära sig af luft och dagg, eller också är det de glestsådda nödvuxna fjellväxterna, som endast trifvas i grannskapet af den eviga snön på Alperna, eller i den högre norden.

Den största omvexling och mångfald förorsakas dock af landets olika höjd öfver hafsytan och af den dermed följande

olika luft och temperatur. Och man skall knappast på hela jordytan påträffa ett annat land, der på ett så begränsadt rum växtformer från de mest olika luftstreck stå att finna. Ty ofta äro endast få timmar tillräckliga för att hinna hvar och en på dess naturliga hemort, eller med andra ord, att från Æquatorns klimat förflytta sig till Polens. Så t. ex. se vi huru ogerna de rent tropiska växter, som utgöra strandvegetationen, lemna låglandet; hvilket isynnerhet är i ögonen fallande med Kokos- och Solfjederpalmerna, hvilka ju längre man kommer och ju högre man uppstiger från det låga kustlandet, blifva allt mer och mer sällsynta, tills de slutligen alldeles upphöra. Öfvergången till de högre skogsregionerna blir visserligen icke skarp, då landet endast småningom höjer sig, men dock tydlig, så att man redan några få mil från kusten finner en vegetation mycket olik strandens. Ännu något högre, eller på circa 2000 fot öfver hafsytan, uti de täta skogarna af de lägre bergsregionerna, hafva vi en aldeles ny växtkaraktär, isynnerhet uttalad genom slägtet *Ficus*, som hufvudsakligen här bildar skogen. Arterna i detta slägte äro så talrika att de väl öfverstiga hundrade, alla utmärkta genom sin stora höjd, täta förgrening och ett skönt, glänsande löfverk. En oändlig mängd andra trädslag blanda sig med denna hufvudform och bidraga sålunda till framkallandet af den gemensamma karaktär, som jag nyss hade den äran att med några svaga allmänna drag framställa. Den nu följande regionen (circa 3000 fot öfver hafvet) är visserligen icke så vidt utsträckt som den förra, men derföre icke mindre skön och storartad. Den är allmänt kallad Ba-

samalaskogen, af ett träd med detta inhemska namn — *Liquidambar Altingia* — som på Javas vestra del herrskar. Med sina höga, lodräta och hvitaktiga stammar, reguliert förgrenade krona och ljusa löf, afsticker detta trädslag skarpt mot den nyss lemnade Ficus-regionen. Äfven här fylles mellanrummet af snärjande rottingarter och en mängd lägre buskväxter, som nästan alla sprida en stark aromatisk lukt och prunka med de skönaste blommor.

Endast till denna höjd blef det mig unnadt att framtränga, hvarföre jag också här borde sluta min korta skildring. Men för att göra denna i någon mån fullständigare måtte det tillåtas mig, att, ehuru med lånade drag, äfven få framställa en bild af de högre regioner, som för mig endast visat sig i det blå fjerran och oftast höljde af ett tungt molntäcke.

Vid en höjd af nära 4000 fot upphör Rasamalaskogen, och en Cypress eller Pinusform vidtager nu i Kimarak — en *Podocarpus* — kanske det skönaste träd, som södra halfklotet kan framvisa. Underbar genom sin ofantliga höjd, reser det sig majestätiskt med lodrät stam öfver den redan i och för sig höga skogen. En Tall-art — *Pinus Dammara* — åtföljer denna troget, likasom några *Rhododendrer* och en mängd jätteformer af Ormbunkarnas klass. Härtill gränsar en region, karakteriserad af *Laurinéer* och *Myrtacéer*, d. ä. en skog af Lager och Myrten, hvartill ännn sällar sig flere slag af Ekar och andra mer Europeiska slägten. Slutligen, då äfven

lagerskogarna upphöra och bergens toppar börja uppstiga med allt brantare sidor, hafva vi äfven uppnått en höjd af 7 till 8000 fot öfver hafvet. En kahare, tunnare luft omgifver oss här. Träden blifva allt mer och mer dvergartade. Lafvar och mossor, som nu i stället för prunkande Orchidéer bekläda alla stammar och grenar, erinra, jemte andra mera bekanta växtformer, på ett förvånande sätt om norden. Slägten sådana som *Erica, Andromeda, Vaccinium* och *Rhododendron* äro här de allmänt rådande, och mellan dem andra lika bekanta och nordiska, såsom *Ranunculus, Valeriana* och *Gnaphalium* — allt växter som man icke skulle vänta sig i ett Tropikland. Ängslika flackor, som ligga gömda mellan bergspetsarne, klädas äfven med välkända former, såsom *Mentha, Viola, Potentilla* m. fl., till och med Starrväxter saknas icke. Dock skall man icke bland alla dessa nordiska slägten upptäcka någon nordisk art. Ingen enda bland Phanerogamerna har Java gemensam med Finland — jag tviflar med Europa. Men bland Cryptogamerna, såsom lafvar och mossor, finnas dock några; så att torfmossarne i de högsta bergsskogarna der nästan äro desamma som våra i norden.

Af allt det anförda torde det väl till någon del framstå, huru utmärkt Javas Flora är genom rikedom, yppighet, omvexling och mångfald, och man skall väl våga påstå, att det icke gifves någon annan plats på jorden, som i detta afseende kan mäta sig med Java, eller rättare med den Indiska Archipelagen. Endast Södra Amerika kan till en viss del ställas i jembredd med denna, men äfven der finnes ej en sådan

mångfald, förenad med en jemt herrskande yppighet i vegetationen, såsom här är fallet, och Amerikas granitberg stå altid med kala toppar, då Javas lösa *Trachyt* och *Dolerit* är klädd af en ständig grönska. Det är blott på vissa ställen i de låga, af stora floder genomströmmade sumpiga urskogar i Brasilien, som vegetationen med otämjd makt fåttt utveckla sig till den storhet, att den till och med öfverträffar Javas. Men endast en jemn samstämmig fördelning af krafter kan frambringa en öfverallt lika utbredd fruktbarhet, likasom en sådan icke står att sökas i en förpestad sumpluft, utan blott i en rent ætherisk, sådan som den, hvilken omsluter oss i Javas bergsdalar.

Jag skulle i anledning häraf utbedja mig att ännu en stund få dröja vid några omständigheter, som hafva ett allmänt erkändt inflytande på den ovanliga bördiget, som utmärker hela den Indiska Archipelagen. Såsom bekant, tillhör denna ett sednare vulkaniskt ursprung, och visst är att ännu i denna stund en inre eld arbetar på djupet, nog kännbart röjande sig dels genom täta jordbäfningar, eller en då och då ännu rykande krater. Det är klart att denna jord, som med sin outtömliga alstringskraft väcker vår förvåning, endast kan hafva uppstått af de lösa bergarterna, så svårbegriplig ock en sådan upplösning af sjelfva stenmassan torde synas. Så har man åtminstone velat förklara fruktbarheten i närheten af vulkaner. Men för att man skall kunna fatta huru en jord endast behöfver plog och vatten för att i evighet frambringa de rikaste skördar, måste man taga till hjelp alla andra gynnsamma omständigheter, som ett tropiskt kli-

mat och öfriga physiska förhållanden kunna erbjuda. Härtill hör isynnerhet den jemna fördelningen af värme och svalka, beroende på lika långa dag- och nattskiften. En vexling, som isynnerhet i länder emellan vändkretsarne högst fördelaktigt inverkar på allt organiskt lif. Ty ju mer de lodräta solstrålarne upphettat och öppnat jorden, desto begärligare upptages den svala och fuktiga luft, som om natten inströmmar från hafvet och med en stark dagg uppfriskar allt. Man har med skäl sagt, att jorden sålunda respirerar, ty hvarje sådant andetag påföljes af ett friskt och nytt lif hos hvarje djur eller växt, som landet när eller bär. Väsendtligt bidrager äfven härtill den reguliera omvexlingen af land- och sjövindar, som nästan på bestämda tider hvarje dag inträffar. Men något som kanske till lika grad inverkar på fruktbarheten, är det myckna regn, som hela året igenom här faller. Ty äfven på den vackra årstiden, då andra tropiländer sucka under en oafbruten torka, uppfriskas jorden här då och då af starka regnskurar. Ja i de mer högländta trakterna går sällan en dag förbi, på hvilken ej regn fallit. Orsaken härtill ligger i öppen dag. Man behöfver blott vända sina ögon mot bergsspetsarne för att se huru dessa nästan hvarje dag samla moln ikring sig, hvilka moln, under dagens lopp allt tyngre och digrare blefne, slutligen nedfalla och uttömma sig öfver slättlandet.

Och slutligen likasom all rikedom af sig sjelf växer, så har äfven en yppig vegetation till följd en fruktbarhet, som allt mer och mer föröker sig. Ty så förvånande stor den

mängd af växtämnen är, som oupphörligt här uppstår och utvecklas, lika stor är den massa som dageligen utstötes ur kretsen af det organiska lifvet och hemfaller förgängelsen, och sålunda, åter förvandlad till jord, blifver den endast orsak till en allt kraftigare och yppigare växtlighet.

Helsingfors, Finska Litteratur-Sällskapets Tryckeri, 1849.

Imprimatur: C. H. Molander.

Det är ämnadt att, der de resp. föredragande dertill finna skäl, efterhand och i skilda häften utgifva de vid de **Litterära Soiréerna** *hållna föredrag sålunda, att de ungefär en vecka efter det de hållits kunna vara i Bokhandeln tillgängliga. Den första Soiréens föredrag torde utkomma närmare julen och då åtföljde af ett allmänt titelblad, afsluta det hela af de under hösten 1849 hållna föredrag.*

Öhmanska Bokhandeln.

Pris: 18 kop. S:r.